GEOGRAFIYA FANINI O‘QITISHDA ILG‘OR PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI VA USLUBIY JIHATLARI

Ikromaddinova Dildora
Namangan davlat pedagogika institute
Tabiiy fanlar kafedrasi 2-kurs magistranti
Gmail:Ikromaddinovadildora5@gmail.com
https://orcid.org/0009-0000-2911-8414

DOI: ***https://doi.org/10.5281/zenodo.24186019***

Annotatsiya. *Mazkur maqolada geografiya fanini o‘qitish jarayonida ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalanishning ahamiyati va uslubiy jihatlari yoritilgan. Geografiya ta'limining mazmun-mohiyatidan kelib chiqib, zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini rivojlantirishdagi imkoniyatlari tahlil qilingan. Shuningdek, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, muammoli ta'lim, loyiha asosida o‘qitish hamda hamkorlikda ta'lim kabi yondashuvlardan geografiya darslarida foydalanishning metodik imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan. Ilg‘or pedagogik texnologiyalarni geografiya fanining mavzulari, o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlari hamda ta'lim maqsadlariga muvofiq tanlash va qo‘llashning didaktik shartlari asoslangan.*

Kalit so‘zlar: *: geografiya ta'limi, ilg‘or pedagogik texnologiyalar, zamonaviy ta'lim, interfaol metodlar, innovatsion yondashuv, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, muammoli ta'lim, loyiha metodi, kompetensiyaviy yondashuv, geografiya darsi.*

Abstract. *This article highlights the importance and methodological aspects of using advanced pedagogical technologies in the process of teaching geography. Based on the content and nature of geographical education, it analyzes the potential of modern pedagogical technologies for developing students' knowledge, skills, and competencies. Furthermore, it examines the methodological possibilities of applying such approaches as interactive methods, information and communication technologies, problem-based learning, project-based learning, and collaborative learning in geography lessons. The didactic conditions for selecting and applying advanced pedagogical technologies in accordance with geography topics, students' age-related and individual characteristics, and educational objectives are substantiated.*

Keywords*: geography education, advanced pedagogical technologies, modern education, interactive methods, innovative approach, information and communication technologies, problem-based learning, project method, competency-based approach, geography lesson.*

Аннотация. *В данной статье освещаются значение и методические аспекты использования передовых педагогических технологий в процессе преподавания географии. С учётом содержания и сущности географического образования анализируются возможности современных педагогических технологий в развитии знаний, умений и компетенций учащихся. Кроме того, рассматриваются методические возможности применения на уроках географии*

© **Namangan davlat pedagogika instituti** | **Tabiiy fanlar kafedrasi**
© **“Smart Quill Publishing” nashriyoti** | **www.smartquillpublishing.uz**

таких подходов, как интерактивные методы, информационно-коммуникационные технологии, проблемное обучение, проектное обучение и обучение в сотрудничестве. Обосновываются дидактические условия выбора и применения передовых педагогических технологий в соответствии с тематикой курса географии, возрастными и индивидуальными особенностями учащихся, а также целями обучения.

Ключевые слова: *географическое образование, передовые педагогические технологии, современное образование, интерактивные методы, инновационный подход, информационно-коммуникационные технологии, проблемное обучение, метод проектов, компетентностный подход, урок географии.*

KIRISH.

Bugungi kunda ta’lim jarayonini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etish, o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshirish, mustaqil fikrlash va amaliy faoliyat ko‘nikmalarini rivojlantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-son “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunida ta’lim tizimini rivojlantirishning huquqiy asoslari belgilangan bo‘lib, ta’lim jarayonini zamonaviy talablar asosida tashkil etishning muhim yo‘nalishlari nazarda tutilgan.

Umumiy o‘rta ta’lim sifatini oshirishga qaratilgan islohotlarda o‘quvchilarning egallagan bilimlarini amaliyotda qo‘llashi, mustaqil va tanqidiy fikrlashi hamda o‘quv jarayonida faol ishtirok etishiga alohida e’tibor qaratilmoqda. Shu nuqtayi nazardan, geografiya fanini o‘qitishda ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta’lim mazmunini o‘quvchi faoliyati bilan uyg‘unlashtirishning muhim vositalaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi.

Geografiya fani o‘z mazmuniga ko‘ra tabiat va jamiyatda kechadigan jarayon hamda hodisalarni hududiy jihatdan o‘rganadigan, nazariy bilimlarni xarita, jadval, diagramma, statistik ma’lumotlar va amaliy kuzatishlar bilan bog‘lashni talab qiladigan fandir. Shu sababli geografiya darslarini faqat tayyor bilimlarni berishga asoslangan shaklda tashkil etish o‘quvchilarning fanga bo‘lgan qiziqishi va amaliy faolligini to‘liq ta’minlamasligi mumkin. Ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalanish esa o‘quvchini dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirish, geografik obyekt va hodisalarni mustaqil tahlil qilish, ularni taqqoslash hamda sabab-oqibat bog‘liqliklarini aniqlash imkonini beradi.

Geografiya fanini o‘qitishda ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalanishning dolzarbligi, avvalo, o‘quvchilarda zamonaviy geografik tafakkurni shakllantirish zarurati bilan bog‘liq. Geografik bilimlarni o‘zlashtirish jarayonida o‘quvchining xaritalar bilan ishlashi, geografik ma’lumotlarni tahlil qilishi, tabiiy va ijtimoiy jarayonlarni taqqoslashi hamda muayyan hududning o‘ziga xos xususiyatlarini mustaqil izohlashi muhim ahamiyatga ega.

Ilg‘or pedagogik texnologiyalar geografiya darslarida o‘quvchilarning faolligini oshirish, mavzuni hayotiy misollar bilan bog‘lash, mustaqil izlanish va muammoli vaziyatlarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Xususan, interfaol metodlar, muammoli ta’lim, loyiha asosida o‘qitish, hamkorlikda ta’lim va didaktik o‘yinlardan mavzu mazmuni hamda ta’lim maqsadiga muvofiq foydalanish darsning samaradorligini oshirish imkonini beradi.

© **Namangan davlat pedagogika instituti** | **Tabiiy fanlar kafedrasi**
© “**Smart Quill Publishing” nashriyoti** | **www.smartquillpublishing.uz**

Biroq pedagogik texnologiyalardan foydalanishning o‘zi ta’lim samaradorligini avtomatik ravishda ta’minlamaydi. Bunda tanlangan texnologiyaning geografiya fanining mazmuni, darsning maqsadi, o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlari hamda kutilayotgan ta’lim natijalari bilan uyg‘unligi muhim ahamiyat kasb etadi. Biror pedagogik texnologiya muayyan mavzuni o‘zlashtirishda samarali natija berishi mumkin, boshqa mavzuda esa undan foydalanishning shakli yoki metodik ketma-ketligini o‘zgartirish talab etiladi. Shu sababli geografiya fanini o‘qitishda ilg‘or pedagogik texnologiyalarni tanlash, ularni dars mazmuniga moslashtirish va samarali qo‘llashning uslubiy jihatlarini ilmiy-metodik asoslash muhim hisoblanadi.

Shundan kelib chiqib, geografiya fanini o‘qitishda ilg‘or pedagogik texnologiyalarning ta’limiy imkoniyatlarini aniqlash, ularni dars mazmuni va maqsadiga muvofiq qo‘llash shartlarini asoslash hamda o‘quvchilarning bilim, ko‘nikma va kompetensiyalarini rivojlantirishdagi metodik imkoniyatlarini ochib berish mazkur tadqiqotning asosiy yo‘nalishini tashkil etadi.

Geografiya fanini o‘qitishda ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalanish masalalari xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy tadqiqotlarida keng yoritilgan. Jumladan, O.V. Bondarenko (2025) o‘zining “Teaching Geography with GIS: A Systematic Review, 2010–2024” nomli ilmiy maqolasida geografiya ta’limida geografik axborot tizimlaridan (GIS) foydalanishning nazariy va amaliy imkoniyatlarini chuqur tahlil qilgan. Muallif 2010–2024-yillar davomida chop etilgan 257 ta ilmiy maqolani tizimli ravishda o‘rganib, GIS texnologiyalarini ta’lim jarayoniga integratsiyalash, o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi, o‘quvchilarning bilim olish natijalari, pedagogik strategiyalar va texnologik rivojlanish kabi oltita asosiy yo‘nalishni ajratib ko‘rsatgan

D.A. Friess, G.J.H. Oliver, M.S.Y. Quak va A.Y.A. Lau (2016) geografiya ta’limida virtual hamda real geografik ekskursiyalardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlarini o‘rgangan. Ularning “Incorporating ‘Virtual’ and ‘Real World’ Field Trips into Introductory Geography Modules” nomli maqolasi Journal of Geography in Higher Education jurnalining 40-jild, 4-sonida, 546–564-betlarda nashr etilgan. Tadqiqotda geografiya fanini o‘qitishda dala ekskursiyalarining bilimlarni chuqur o‘zlashtirish, nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog‘lash va talabalarning geografik tafakkurini rivojlantirishdagi ahamiyati asoslab berilgan [2].Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatganki, o‘qituvchi rahbarligida tashkil etilgan an’anaviy ekskursiya talabalarning mashg‘ulotdan zavqlanishi, bilimlarni o‘zlashtirishi, chuqur fikrlashi va atrof-muhitga nisbatan xabardorligini oshirishda eng samarali faoliyat bo‘lgan. Mustaqil dala mashg‘ulotlari va video-podkastlar esa nisbatan kamroq pedagogik samara ko‘rsatgan, biroq ular ma’ruza mashg‘ulotlari hamda an’anaviy ekskursiyalarni qo‘llab-quvvatlovchi qo‘shimcha vosita sifatida muhim ahamiyat kasb etgan [2]. Markaziy Osiyo olimlaridan G.J. Shumakova va A.M. Sergeyeva (2024) geografiya fanini o‘qitishda “Teskari sinf” (Flipped Classroom) texnologiyasining samaradorligini tadqiq etgan. Ularning “Comparison of the Effectiveness of the ‘Inverted Class’ Method in Studying the ‘Cities of Kazakhstan’ Module in Geography” nomli ilmiy maqolasi Qozog‘istonning Al-Farobiy nomidagi Qozoq milliy universiteti tomonidan nashr etiladigan Journal of Educational Sciences jurnalida chop etilgan. Maqola 81-jild, 4-son, 161–172-betlarni qamrab oladi [3].

Tadqiqotda “Teskari sinf” metodining mohiyati o‘quv materiallarini mashg‘ulotdan oldin mustaqil o‘rganish va auditoriya mashg‘ulotlarida ushbu bilimlarni chuqurlashtirishga asoslangan.

Bunda talabalar darsga qadar o‘quv materiallari bilan tanishib chiqadi, mashg‘ulot davomida esa o‘qituvchi rahbarligida geografik ma’lumotlarni tahlil qilish, muammoli savollarga javob topish, muhokama va amaliy topshiriqlarni bajarishga jalb etiladi [3]. M.J. Makhmudova va N.N. Nomonov (2023) jahon iqtisodiy va ijtimoiy geografiyasini o‘qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning dolzarb masalalarini tadqiq etgan. Ularning “Current Issues of the Use of Innovative Technologies in the Teaching of World Economic and Social Geography” nomli ilmiy maqolasi Educational Research in Universal Sciences jurnalining 2-jild, 11-sonida, 390–393-betlarda nashr etilgan [4].Mualliflar tadqiqotida iqtisodiy va ijtimoiy geografiya fanini o‘qitish jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo‘llash, ta’lim sifatini oshirish, talabalarda fan bo‘yicha bilim, ko‘nikma va malakalarni shakllantirish masalalariga alohida e’tibor qaratgan. Shuningdek, geografiya ta’limining asosiy yo‘nalishlari, sifat mezonlari va ko‘rsatkichlarini aniqlash hamda mavjud ta’lim amaliyotini o‘rganish zarurligi ta’kidlangan [4].

O‘zbekiston olimi Z.Q. Toshimova (2025) geografiya fanini o‘qitishda zamonaviy va innovatsion ta’lim muhitini tashkil etish masalalarini tadqiq etgan. Uning “Geografiya fanini o‘qitishda zamonaviy va innovatsion ta’lim muhitini tashkil etish” nomli maqolasi Yosh olimlar ilmiy-amaliy konferensiyasi to‘plamining 3-jild, 29-sonida, 80–84-betlarda chop etilgan. Tadqiqotda innovatsion o‘qitish usullarining nazariy va uslubiy jihatlari, simulyatsion modellashtirish hamda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari yoritilgan [5].Muallif geografiya fanining o‘ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, uni o‘qitishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, elektron darsliklar, elektron xaritalar, internet resurslari, videofilmlar va masofaviy ta’lim texnologiyalaridan foydalanish muhimligini ta’kidlaydi. Ushbu vositalar geografik ma’lumotlarni ko‘rgazmali shaklda yetkazish, tabiiy va iqtisodiy jarayonlarni tushuntirish hamda o‘quvchilarning mustaqil bilim olish faoliyatini tashkil etishga yordam beradi [5].

O‘zbekistonlik olim J.P. Musayev (2024) umumiy o‘rta ta’lim maktablarida geografiya fanini o‘qitishning zamonaviy innovatsion metodlarini tadqiq etgan. Uning “Modern Innovative Methods of Teaching Geography in Common Education Schools” nomli ilmiy maqolasi Best Journal of Innovation in Science, Research and Development jurnalining 3-jild, 2-sonida, 151–154-betlarda chop etilgan [6].Muallif geografiya fanining mazmuni faqat tabiiy geografik jarayonlar bilan cheklanmasdan, aholi geografiyasi, demografiya, etnografiya, transport, turizm, din va madaniyat kabi ko‘plab yo‘nalishlarni ham qamrab olishini ta’kidlaydi. Shu sababli geografiya fanini o‘qitishda an’anaviy dars usullari bilan bir qatorda zamonaviy innovatsion metodlardan foydalanish zarurligini asoslaydi [6].

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Bondarenko O.V. Teaching Geography with GIS: A Systematic Review, 2010–2024.

2.Friess D.A., Oliver G.J.H., Quak M.S.Y., Lau A.Y.A. Incorporating “Virtual” and “Real World” Field Trips into Introductory Geography Modules. Journal of Geography in Higher Education, 2016. DOI: 10.1080/03098265.2016.1174818

© **Namangan davlat pedagogika instituti** | **Tabiiy fanlar kafedrasi**
© “**Smart Quill Publishing” nashriyoti** | **www.smartquillpublishing.uz**

3.Shumakova G., Sergeyeva A. Comparison of the Effectiveness of the "Inverted Class" Method in Studying the "Cities of Kazakhstan" Module in Geography. Journal of Educational Sciences, 2024, 81(4), 161–172. DOI: 10.26577/JES2024v81.i4.14.

4.Makhmudova M.J., Nomonov N.N. Current Issues of the Use of Innovative Technologies in the Teaching of World Economic and Social Geography. Educational Research in Universal Sciences, 2023, 2(11), 390–393.

5.Toshimova Z.Q. Geografiya fanini o‘qitishda zamonaviy va innovatsion ta’lim muhitini tashkil etish. Fan va jamiyat, 2026, 5-3, 117–119.

6.Musayev J.P. Modern Innovative Methods of Teaching Geography in Common Education Schools. Best Journal of Innovation in Science, Research and Development, 2024, 3(2), 151–154.

7.Abdullayeva G. I. Inklyuziv ta’limda biologiya fanini o‘qitishda audiotaktil texnologiyalardan foydalanish istiqbollari // Pedagogik ta’lim va tarbiya transformatsiyasida fundamental, amaliy va innovatsion tadqiqotlarning konseptual asoslari: xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – 2026. – B. 777–782.

8. Abdullayeva G. I. Ko‘zi ojiz o‘quvchilarning idrokini va xotirada eslab qolish samaradorligini oshirishda audiotaktil texnologiyalar (ko‘rishda nuqsoni bor o‘quvchilar va «Nurli maskan» maktab-internati tajribasi misolida) // Pedagogik mahorat. – 2026. – № 7. – B. 143–149.

9. Ikromaddinova Dildora. «Taraqqiyot strategiyasida ekoturizmni rivojlantirishning ahamiyati (2022–2026-yillar)» // Advances in Research and Innovation Solutions. – 2026. – 7-jild, 1-son. – B. 361–368. – Nashr etilgan sana: 2026-yil 25-iyun. – Namangan davlat pedagogika institut

© **Namangan davlat pedagogika instituti** | **Tabiiy fanlar kafedrasi**
© “**Smart Quill Publishing” nashriyoti** | **www.smartquillpublishing.uz**